

XIII.-XVI. YÜZYILLARDA HİNDİSTAN'DA TÜRK KURUCULAR VE HANEDANLAR

ENVER KONUKÇU*

Hindistan, Asya'nın güneyinde, üç büyük yarım adadan birini teşkil etmektedir. Kendisine has siyasî, kültür ve medenî hayatı vardır. Buddha, hiç şübhesiz ki, en büyük önder yahut din adamıdır. Şöhreti, sadece yarımada ile sınırlı kalmamış, Batılıların deyişi ile "Budhisme" Tibet, Afganistan, Türkistan, Çin ve Japonya ile Hind-i Çini'ye de yayılmıştır. Müslüman, Hristiyan ve Yahudiler gibi, kutsal hac yolu da, Hindistan'ın dış dünyaya açılan kapısı olmuştur. S. Beal'ın yayınladığı Fa-hian, Sung Yun ve Hsuan-Tsang gibi Budist hacıları, gördüklerini yaşadıklarını yazıya geçirmişlerdir.

Hindistan, birkaç kast sınıfından ibarettir. Yöneticiler "raca" veya "maharaca = büyük raca" adıyla biliniyor. Dinî sınıfın istisnasız temsilcileri ise "brahman" rahiplerdir. Çoğunluğu teşkil eden halk ise yönetilen sınıftı. Tüccarlar, elit tabakayı teşkil ediyordu. Sayısız kabile, çeşitli dilleri konuşuyor. Ancak, dil birliği mevcut olmadığı için, "din" bütün sınıfları bir araya getirmekteydi.

Hindistan'ın siyasî ve askerî olarak tek dayanağı "Rajputlar"dı. Raca muhafızlarının çoğunu onlar teşkil ediyordu. Muharip ve gururlu insanlardı. Esâreti günah sayıyor, ölümü ateşte yanmak ve böylece yokolmakla tadıyorlardı.

Hindû dillerini bilmeyenler, örf ve adetlerine uymayanlar "mleccha" diye tanımlanmışlardır. Bu kelime, Batıdaki barbar ile aynı anlamdadır. Hind dünyası, ülkelerinde, kendilerine rakip olan, akıncı insanları zamanla tanımış, mleccha yerine mesela Tūrūška>Tūrūḳka diye isimlendirmişlerdir. Kelime Gaznelileri, daha doğru deyimle Türkleri ifâde etmektedir. Kuşanlardan sonra Afganistan ve Kuzey-batı Hindistan'da göze çarpan Toramana ve Mihiragula'nın devleti, mensup olduğu âile, hanedan "Hūna = Hūnlar" oturdukları coğrafî mekân da "Hūna-mandala", "Hūna-desâ" diye tanımlanmıştır.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı, Erzurum.

Hindistan genelinde, dış istilâlara, kuzey-batıdan maruz kalmıştır. M.Ö. IV.yüzyılda Makedonyalı İskender ve Baktria Hellen Devleti ilk örneklerden biridir. Pers ve Sasanîler ve zaman zaman Hindûlarla askerî, ticarî ilişkilerde bulunmuşlardır. Asyalı unsurlar ise, Sakalar, Kuşanlar, Akhunlar ve Turuşka menşeli Türkşâhîlerdir. Gazneliler devri âlimlerinden el-Bîrûnî'deki kayıtlar son derece önemli olup, kapalı alt kıt'ayı bize aydınlatmaktadır. Hattâ, Böri-Tigin rivâyetini de bize nakl etmektedir.

Hindistan'da, ülke tarihinin seyrini değiştiren, Batının deyişiyle "Türk asrını" yaşatanlar Gazneliler, Gûrlular oldular. İlki, Âl-i Yemin hânedanıdır. Başkentlilerinden dolayı da Gazneliler diye tarihe geçmişlerdir.

Hindistan'a "gâzâ" hareketini Nâsır ud-Devle Sebûk Tigin başlattı. Türk Şâhîleri yıkarak iktidarı ellerine geçiren Brahman vezir yönetimindeki Hindû-Şâhîlere son veren de bu Türk hükûmdarıdır. Halefi olan Yemin ed-Devle Mahmûd (998-1030) Hindistan'a sürekli akınlarda bulundu. Bu hareketler, önceleri akın mahiyetinde iken, sonraları toprak ilhakı ile neticelendi. Kuzey-batı Hindistan, yerlilerin İndûs dedikleri büyük nehrin üst havzasını teşkil eden Pencab (Beş Nehir) Gaznelilerin, güneydeki faaliyetlerinin üssü idi. Multan, Uçç, Lâhor kısa zamanda, Türk-Müslüman şehirleri olarak göze çarptılar.

Şensebanî ailesine dayandığı Cüzcânî tarafından ileri sürülen Gûrlular, Gazneli gâzâ ve fetih geleneğinin bayraktarlığını devam ettirdiler. Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'daki toprakların 1000-1215 tarihleri arasında sahipliğini yaptılar. Şihâb ed-Din veya Mu'izz ed-Din unvanı ile meşhur Muhammed, Gûrîlerin, hiç şüphe yok ki, en büyük sultanı idi. Hind kapılarını açan I. ve II. Tarain Meydan Savaşları (1191-1192) ile Türklerle Kuzey Hindistan'da yurt temin etmiştir. Böylece, Memlûk (Batılılara göre hatalı olarak slave = köle) sultanlıkları, arka arkaya devletler teşekkül ettirmişlerdir. Muhammed Gûrî (1173-1206), bir suikast sonucu hayatını kaybettiğinde, arkasında kendi fetihlerini devam ettirecek, değerli insanları bırakmıştı.

Cüzcânî, İsemî ve diğer çağdaş kaynaklarca "Mu'izzî Melikleri" diye anılan halefleri Türk menşeliydi. Bunlar, Tâc ed-Din Yıldız, Nâsır ed-Din Kabaca, Bahâ ed-Din Tuğrıl, Kutb ed-Din Aybeg ve Muhammed idi. Cüzcânî, ilk dört meliki Türkistan'dan gelen Memlûk, Muhammed'i ise Germisir'deki Halacilerden saymaktadır.

1206-1290 yılları arasında, Kuzey Hindistan'da saltanat süren hanedanlar da, askerî sistemin ortaya koyduğu unsurlardı. Bunlar; Kutbîler, Şemsîler ve Balabanlılardır. Merkezleri Dehli ve Lâhor'du. Dehli, Türk baş-

kenti olarak Kutb ed-Din Aybeg tarafından, sultanlığın yönetiminde rol oynadı. Hindûların dili dedikleri Köhne (eski) Dehli, kısa zamanda câmiler, han ve hamamlar, çeşitli mimârî eserlerle süslendi. Bu tarihten sonra da, hemen bütün Türk devletlerine başkentlik yaptı.

Kutb ed-Din Aybeg, Türkistan'dan, Gûr Sarayına, ordan da Hindistan'a gelmişti. Kutbî Sultanlığının ilk hükümdarı ve kurucusudur. Muhammed Gûrî nezdinde önemli bir kişi idi. I. ve II. Tarain savaşlarında kahramanlıkları dillere destan oldu. Sultan, Afganistan'da iken, onun Hind naibliğini yaptı. Türk örf ve geleneklerini hiçbir zaman terk etmedi. Muhammed Gûrî, 1206'da Damyak'ta ölünce, Kutbî Devletinin, dolayısıyla, Dehli Türk Sultanlığının temelini attı. Güney ve güneybatıdaki raca ve maharacalara boyun eğdirdiği gibi, onları haraca bağladı. Kudretli bir şahsiyet olan Kutb ed-Din Aybeg, millî birlik yolunda, çok tecrübeli Türk komutanları destekledi. Timar tevcihinde ve gâzâlara son derece ehemmiyet verdi... Âlimlere, Türkistan'dan akıp gelen din adamlarına maddî ve manevî destek oldu. Fahr ed-Din Mübârekşâh, bu nimetlerden faydalanan ve efendisinin devri olaylarını ölümsüzleştiren *Târih-i Fahreddin Mübârekşâhî*'yi kaleme almış. Lâhor'da bizzat sultana takdim etmiştir.

1210-1260'da, Kutbîlerin mirascısı, Şemsilerdir. Cüzcânî, *Tabâkât-ı Nasırı*'sinde, sultanlığa özel bir bölüm ayırmıştır. Kurucusu Kutb ed-Din Aybeg'in damadı ve mutemed adamı İl-Tutmuş'dır. "Şems ed-Din" unvanı ile tanınmıştır. Türkistan'daki Kıpçak Türklerinden, Uluğ Borlulara mensuptur. Bu hanedana bazen İl-Barı>İl-Barlılar da denilmiştir. İl-Tutmuş, iç ve dış siyasette oldukça başarılı sultandır. Şemsî Melikleri denen 40'ları (Çihilgânî), sadece kendi devrinde değil, halefleri zamanında da devlet yapısının mühim unsuru idi. Hindû Racalarına seferler yapılmış ve hemen hemen yarımada'nın yarısı hakimiyet altına alınmıştır. Kuzeybatı sınırları ise bir anda büyük problemlere sahne olmuştur.

Zira, Mâvera ün-Nehr ve Afganistan'daki kabileler, Harezmsâhların yenilgisi, Celâl ed-Din (1220-1231)'nin Moğollar önünden Hindistan'a çekilmesi sebebi ile, Anadolu'dakine benzer şekilde, akın akın Şemsî Sultanlığına sığınıyorlardı. Bunlar arasında Laçınlar da vardı ki bu hezâreden, Hindistan'da Farsça'yı en iyi konuşan, yazan, mesnevîleri ile Genceli Nizâmî gibi şöhret kazancak olan Emir Husrev-i Dihlevî yetişmiştir. İl-Tutmuş, Sind ve Pencâb'da aldırıldığı askerî tedbirlerle Harezmlilerin İran'a geçmesini sağladı. Moğollar da, Şemsî Sultanlığını istilâya cesâret edemediler. Yoksa, Cengiz-İl-Tutmuş mücâdelesini muhtemelen çok kanlı hâdiselere sahne olacaktı. Rûkn ed-Din Firûz Şâh, Celâl ed-Din Raziyye Begûm, Mu'izz

ed-Din Behram, Alâ ed-Din Mes'ud ve Nâsır ed-Din Mahmûdşah, İl-Tutmuş'un halefleriydi. Sultanlığı 1266'ya kadar yönettiler.

Gıyâs ed-Din unvanlı Balaban'da (Hindûlarca: Balban) İl-Tutmuş gibi Dehli'de üçüncü hânedanı kurdu. O da, Kıpçakların Uluğ-Borlu kabilesindendi. Moğollara esir düşmüş, Gazne'de Cemâl ed-Din Basrî'ye satılmış, sonra Dehli Sarayına intikal etmiştir. İl-Tutmuş'un kırklarına dahil olmuş, halefleri zamanında yükselerek önemli devlet memuriyetlerinde bulunmuştur. 1266'da tahta oturduğunda, Hindistan'ın en muktedir sultanı idi. 1286'ya kadar, yirmi yıl saltanat sürdü. Kutb ed-Din Aybeg ve İl-Tutmuş'un fetihler geleneğini devam ettirdi. Sultanlığı zaferden zafere koşturdu. Dü-Âb, Bengal, Moğollar, meselelerini, bu arada kangren haline gelen tımar sistemini cesâretle, adâletlice hâletti. Haber alma teşkilâtı ile Hindistan'ın asıl ruhunu anlayabilme fırsatını bulabildi. Ancak, bu muhteşem sultanlık, ölümü ile büyük ve tehlikeli sarsıntılar geçirdi. Keykûbâd (1287-1290) ve Buğra Han, devletin çöküşünü, bütün gayretlerine rağmen önleyemediler.

1290'da, Dehli tahtı yine ihtilâl ile el değiştirdi. Kalaçlardan (Halacî) Firûz Şâh, "Celâl ed-Din" unvanı ile aynı yılda tahta oturdu. Kalaçlar, F. Köprülü ve E. Esin'in de ifâde ettikleri gibi Oğuzlardandı. Afganistan'da hayvancılık ve bunun yan ürünleri ile geçinen kabile, Kıpçaklar gibi, Gûr Sultanının emrinde bulundu. Onun Hind gâzâsına katıldılar. Bengal'de, Malva'da ve bir de Dehli'de üç devlet kurdular. Celâl ed-Din Firûz Şah Dehli'de yaşayan asil bir ailedendi ve yuğruş unvanına sahip babanın oğlu idi. Kalaç hanedanı, öncekilerden daha güçlü olup, 30 yıl içinde bütün Hindistan'da hükümlerliklerini kabul ettirdiler. Moğol, Çağatay, İlhanlı istilâlarını Kalaçlar, büyük zaferlerle önlediler. Dehli, Köhne kısmın dışına taşı ve sur ilâveleri ile Musul'u da geride bırakan şehir konumuna yükseldi. Ziyâ ed-Din Baranî, Emir Husrev-i Dihlevî, Hasan-ı Dihlevî ve birçok müellif onların himayesini gördü. Racalar tam itaat altına alınırken Türk asrı da zirveye ulaştı.

Karaunaslardan olan Tuğluklular da, Kalaçların halefi idiler. 1320-1414 tarihleri arasında saltanat sürdüler. Merkezleri Dehli ve güneydeki Devletâbâd'dı (Deogir). Hanedanın kurucusu, Moğol mücadelesi sırasında, Gazi Melik diye şöhret kazanan, Kalaçların sadık nedimidir. Baba tarafı Türk, annesi Hindû asıllı Pencâblı Jat/Catlardandı. "Gıyas ed-Din Tuğluk" adı ile Dehli tahtına oturdu. İç ve dış meseleleri, Kalaçlardan kalan önemli işleri ustalıkla halletti. Muhammed Şah, Mâhmud, Firûz Şah, Tuğluk Şah, Ebu Bekr, Muhammed, İskender, Mahmud ve Nusret Şahlar da, 1414'e kadar, Tuğluk tahtında saltanat sürdüler. Temûrleng'in Hind seferi ile devlet büyük darbeye maruz kaldı.

Tuğluklulardan sonra, Seyyidîler (1414-1451), Lodiler (1451-1489) Surî/Afganlılar (1540-1555) Dehli'de yaşadılar. Hindistan'ın kuzey kısmı, bunlar zamanında tamamen İslâmlaştı. Ancak, Hindûlar, özelliklerini koruyabildiler.

1526'da ise yeni bir devir başladı. İmparatorluk Hanedanı Temurîlere mensup, Baburîlerdi. Zâhir ed-Din Babur Şah, türlü maceralardan sonra, Türkistan'daki devletini yeni baştan, Dehli-Lâhor ve Agra'da vücuda getirdi.

KAYNAKLAR

- CÜZCÂNÎ, *Tabâkât-ı Nâsirî*, nşr: A. Hayy-ı Habibî, Kabil-1343 I, s. 410-428, 429-497, II, s. 1-89.
- ZİYÂ ED-DİN BARANÎ, *Tarih-i Firuzşâhî*, nşr: Seyyid Ahmed Han, Calcutta 1862.
- İSEMİ, *Fütûh es-Selâtin*, nşr: Mehdi Hüseyin, Agra 1938.
- W. HAIG, *Turks and Afghans*, Bombay 1965, s. 11-26, 38-48, 51-66, 66-88, 91-93, 127-227.
- R. J. JUHRI, *Firoz Tuğluq (1351-1388 A.D.)* Agra 1968, s. 1-32.
- V.D. MAHAJAN, *The Sultanate of Delhi*, Delhi 1970, s. 36-58, 59-73, 74-77, 106-109, 151-156.
- E. MERÇİL, *Gazneliler Devleti Tarihi*, Ankara 1989, s. 7-12, 13-51.
- S.B.P. NIGAM, *Nobility under the Sultans of Delhi*, A.D. 1206-1398, s. 21, 50, 51-53, 74-77.
- A.S. SRIVASTAVA, *The Sultanate of Delhi*, Delhi 1959, s. 30-34, 74-79, 92-97, 98-105, 118-130, 145-151, 188-193.

